

Commentaria Ac Disputationes In Primam Partem Divi Thomae

Cvm Variis Indicibvs

De Deo Effectore, Creaturarvm Omnivm Tractatvs II. De Opere Sex
Diervm, Ac Tertivs De Anima

Suárez, Francisco

Mogvntiæ, 1622

XII. An dies naturales creationis mundi reipsa sex fuerint, sicut in Genesi
numerantur.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-93575](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-93575)

terquam quod non sufficit numerum esse perfectum, ut rebus numeratis tribuatur, nisi in rebus ipsis verum aliquod supponatur fundamentum, quod hic non inuenitur, ut patebit alteram rationem refutando. Quod ex parte iam fecimus: nam si firmamentum factum secundo die fuit verum celum octauum, aut nonum, certe alij celi planetarum, & astra ipsa, sol, luna, & stellæ non sunt res alterius generis, vel ordinis inter se: ergo in talibus rebus non erat fundamentum numerandi tales dies. E contrario vero volatilia, & aquatilia non minus distinguuntur inter se, quam à brutis terrestribus, & homo plus distat ab illis omnibus, quam omnia illa inter se, cum sit secundum differentiam vltimam excellentioris ordinis: cur ergo cognitio matutina volatilium, & aquatiliū simul vno die censetur, & cognitio matutina brutorum terrestrium intelligitur posterior, & in distincta die? vel cur cognitio matutina hominis nō multo magis per se constituit nouum diē distinctum à cognitione brutorum, quam horum cognitio à volatiliū cognitione matutina separatur? Atque hinc probatum relinquitur secundum punctum de ordine. Nam si matutina, & vespertina cognitio Angelorum dicitur constituere primum diem, quia Angeli sunt excellentissimæ creaturæ cognitæ in Verbo; cur cognitio matutina & vespertina hominis non constituit secundum, cum homo inter res creatas secundum gradum perfectionis habeat? Quod si dicatur, præmitti debuisse, alia opera, per quæ homini locus præparatus est: hoc certe in operibus secundis, & tertij diei satis obseruatum fuerat: illa autem non cogebant ad distinguendum quartum diē à secundo, nec ad præponenda bruta animalia homini in cognitione matutina, seu in hoc spiritualium dierum ordine.

2. Membrū.

42.
3. Membrū.

Denique tertium membrum de septimo die ita declaro, quia si isti dies distinguuntur per repetitionem eiusdem cognitionis matutinae in ordine ad varia opera Dei, ad numerandum septimum diē, necessarium est assignare opus septimum, distinctumque ab operibus sex dierum, in cuius cognitione matutina septima dies posita sit, & cum secundum Augustinum ille dies non habeat vespertinam, oportebit, ut illud opus per vespertinam cognitionem non cognoscatur. At nihil horum dici potest probabiliter: ergo iuxta illos analogicos dies non potest septimus numerari. Dicitur fortasse, diem septimum non in cognitione operis, sed potius in cognitione carentiæ operis positum esse. Sed contra hoc est, quia illa vel magis est carentia cognitionis, quam noua positiua cognitio, quia cognoscendo hæc opera, & non plura, cognoscitur illa carentia noui operis, vel certe si aliqua cognitio positiua addenda est, hæc ita cogitanda est, ut Angeli videntes Deum, per ipsammet visionem sciant, se videre omnia opera, quæ Deus per se facere statuit: nam per hoc vident non fecisse Deum plura, quam ipsi videant: hæc autem cognitio non pertinet ad nouum diem, nec intelligitur illis addita in die septimo, sed videtur intrinsece inclusa in perfectione illius cognitionis matutinae, qua omnia Dei opera in ipso videntur. Ergo iuxta illam metaphoram non videtur relinquere modus conueniens ad diem septimum explicandum. Propter hæc ergo sententia illa Augustini, & propter nimiam obscuritatem, & subtilitatem eius difficilis creditur est: quia verisimile non est Deum inspirasse Moyse, ut historiam de creatione mundi ad fidem totius populi adeo necessariam per nomina dierum explicaret, quorum significatio vix inueniri, & difficillime ab aliquo credi posset. Fundamenta verò Augustini partim capite præcedenti soluta sunt, partim pendent ex declaratione operum singulorum dierum, ut ibidem dixi.

Concluditur
iudicium de
sententia
Augustini.Ad fundam.
Augustini
in 11. in
de statu fa-
ciendum.

ratione operum singulorum dierum, ut ibidem dixi.

CAPVT XII.

Virum dies naturales creationis mundi re ipsa sex fuerint, sicut numerantur in Genesi.

Aliqui catholici scriptores licet fateantur, Moysen in cap. 1. Gen. loquutum esse de die naturali, nihilominus negant opera ibi narrata esse facta sex diebus naturalibus, sicut verba Genes. 1. Opus vnum dierum, recenseri autem ac si essent sex diebus facta, non quia ita facta sint, sed quia si per moram sex dierum fierent, ita essent distribuenda. Hæc autem opinio duobus modis excogitata est. Prior conuenit cum Augustino in hoc: quod omnia ponit simul in primo instanti creati nis facta, solumque differt in explicatione dierum, quia non explicat de diebus spiritualibus, sed de diebus naturalibus, & sensibilibus. Dicit tamen, non fuisse sex, sed vnum sexies repetitum per comparisonem ad res conditas. Et hanc opinionem defendit Caietanus Gen. 1. in explicatione primi diei in fine, & in initio capitis 2. Fundatur præcipue illis verbis cap. 2. *Ista sunt generationes celi, & terre quando creatæ, ut in die, quo fecit Dominus celum, & terram, & omne virgultum agri, &c.* vbi primum ponderat verbum illud, *in die*, nam inde colligit fecisse Deum celum & terram, in vno die, quæ fuit etiam ponderatio Augustini lib. 5. Gen. à principio, & alijs multis locis: secundò ponderat Caietanus illa verba, *& omne virgultum agri*, per quæ declarari putat, loqui Moysen de cælo, & terra non nudis, & informibus, sed cum toto ornatu, quem per sex dies acceperunt, ac denique prout includunt non tantum simplicia corpora, sed etiam mista, nam virgulta agri mista sunt. Vnde vltimis infert, declarasse Moysen per illa verba opus antea narratum in tertio die, in vno & eodem die cum cælo, & terra factum esse, & per hoc etiam significasse, idem esse intelligendum de omnibus aliorum dierum operibus. Ac denique concludit, etiam omnia opera, quæ in primo die dicuntur facta, non successiue per discursum eius fuisse facta, sed simul in principio illius diei. Quia idem est (inquit) iudicium quoad simultatem temporis cum creatione cælorum & terra productis tertio die, & alijs diebus, & similiter eadem erit ratio de productis in vno die quoad simultatem temporis in productione sua.

At verò Cano, (ut Molina refert) in alijs conueniens cum Caietano, in hoc vltimo differt. Fateretur enim, diem de quo Moyses loquitur, esse naturalem, & in re fuisse vnum tantum sexies repetitum. Nihilominus tamen dicit, in illo die non fuisse omnia simul facta, sed cum aliqua successione in partibus illius diei. Quam successione in tempore in productione mistorum putat esse necessariam, quia expresse narrantur facta ex materia præiacente, ut cap. 10. expendimus: de cælis verò, & elementis prout nunc sunt, putat simul esse facta in illomet die, in eius principio. Interrogatus autem, quo vero sensu poterit Moyses dicere sex diebus esse facta, quæ vno tantum die facta sunt. Respondet subintelligendo conditionem, & vtendo verbis absolutis in sensu conditionato, quia si opera illa per distinctos dies essent faciendæ, sex diebus, & illo ordine fierent. Qui modus loquendi (ait) non est inusitatus, ita enim multi exponunt illud Psalm. 101. *Ipsi peribunt, tu autem permanebis*, id est, licet ipsi pereant, tu perire non potes, & illud Mathei. 42. *Celum, & terra transibunt, tu autem*

ba autem mea non transibunt, id est, etsi illa deficiant, verba mea deficere non possunt. Et Aristot. in simili sensu dixit 2. de celo, cap. 2. motum calinitium habere ab oriente, cum ipse putauerit, non incepisse, quia si incepisset, inde inciperet. Cur autem voluerit Moyses ut illo modo loquendi, rationes variae redduntur, prima à posteriori, vt capiti nostro, & rudis populi se accommodaret, vt possent facilius magnitudinem, varietatem, & ordinem tot rerum rudiores concipere. Secunda ex Caietano, vt ostenderet naturalem ordinem, & consecutionem talium rerum, ratione cuius optimè potuit Moyses illa repetitione eiusdem diei vt per comparationem ad sex gradus rerum, qui in illis diebus commemorantur. Tertiò id fecisse creditur ex inspiratione diuina, vt per illum modum pertineretur ad diem septimum, & requiem illius commemorandam, vt eo modo disponderet, & induceret homines ad sabbatum, seu septimum, quæque diem hebdomadæ, ad Dei cultum, & in memoriam beneficij creationis consecrandum.

Nihilominus dicendum est, sicut Moyses de die naturali, & sensibili loquutus est, ita etiam de vero numero sex dierum in re existentium, & sibi succedentium fuisse loquutum, & in singulis illorum dierum aliquod opus esse factum, prout ab eodem Moyse in aliquo vero sensu narratum est. Hæc assertio primum absolutè, deinde in particulari contra dictas opiniones probanda est. Primum, & præcipuum eius fundamentum est plana, & sincera litera Scripturæ. Quia si quæ ratio cogit ad dicendum, Moysen esse loquutum de die naturali, & omnibus intelligibili, eadem cogit ad dicendum, loquutum esse de vero, & reali numero sex dierum distinctorum, & numerabilium tali numero, qui ab omnibus intelligi possit. Ratio enim retinendi veram significationem dei naturalis est illa communis, quod verba Scripturæ non sunt ad metaphoras transferenda, nisi vel necessitas cogat, vel ex ipsa Scriptura constet, & maxime in historica narratione, & ad instructionem fidei pertinente: sed hæc ratio non minus cogit ad intelligendum propriè dierum numerum, quam ad qualitatem, quia non minus vno modo, quàm alio destruitur sinceritas, imò & veritas historiarum. Secundo hoc valde confirmant alia Scripturæ loca, in quibus hi sex dies tanquam veri, & inter se distincti commemorantur, vt Exod. 20. dicitur: *Sed diebus operaberis, & facies omnia opera tua, septimo autem die sabbatum Domini dei tui est.* Et infra: *Sex enim diebus fecit Dominus celum, & terram, & mare, & omnia quæ in eis sunt, & idem repetitur in cap. 31.* In quibus locis sermonis proprietates colligi potest tum ex æquiparatione, nam cum dicitur: *Sex diebus operaberis*, proprijsimè intelligitur: tum quia non est verisimile, potuisse populum intelligere verba illa in alio sensu, & è contrario incredibile est, Deum in suis præceptis tradendis illis verbis ad populum fuisse loquutum, quibus deciperetur, falsum sensum concipiendò, si Deus non per sex veros dies opera sua fecisset.

Tertiò accedit communis intelligentia Patrum. Omnes enim, qui de vero die primum interpretantur, secundum intelligunt non de eodem, sed de simili die proximè succedente, & sic de cæteris, atque adeo intelligunt, illum dierum numerum verum, & realem fuisse. Ita docent in principio Hexaëmeron & Genesis, Basil. Ambros. Chrysost. Beda, Strabo, & alij, Nazian. orat. 43. in principio, & 44. in princip. Athanas. orat. seu serm. 3. contra Ariam. ante medium. *Tota rerum natura intra sex dies condita est, & primo quidem lux, quod spatium diem appellauit, & sic suo ordine reliquos numerat.* Idem sentit Greg. 32. Moral. c. 9. alias 10. Damas. l. 2. c. 5. & 7. & alios cum Scholasticis congerit Martinengus.

Quartò addo Patres asserentes, & ex Scriptura colligentes, mundum in die Dominico fuisse creatum: ita enim Ecclesia in hymno matutino diei Dominici canit:

*Primo dierum omnium,
Quo mundus exeat conditus,
Vel quo resurgens conditor
Nos, morte victa, libe. at.*

Et docet Leo Papa ep. 79. cum alijs, quos retuli tom. 1. de Relig. l. 2. de Festis cap. 4. num. 15. & addi potest Concilium Trident. sess. 2. dicens, Deum in Dominico die lucem condidisse, resurrexisse, & Spiritum sanctum ad Apostolos misisse. At verò si numerus sex dierum verus non est, nullo fundamento dici potest, creasse Deum mundum in Dominico die. Et eadem ratione non posset dici requieuisse ab operibus suis in die sabbati, sicut sentit Scriptura, quoties hac ratione diem septimam vocat sabbatum Domini, vt Exod. 16. 20. 35. Deut. 5. & sentiunt dicti Patres: nam inde colligitur, Deum in die Dominica incepisse opera sua, quia in die sabbati ab illis cessauit. At vero si Deus intra vnum diem omnia opera sua perfecit, vel in eodem die ab omni opere quieuit, si in primo instanti intrinseco imitatio illius diei omnia simul perfecit, vel saltem si in illo vno die omnia successiue consummauit, in sequenti die quieuit. Quo ergo fundamento, vel qua consecutione dici potest, die Dominico creasse mundum, & die sabbato quieuisse.

Respondent fortasse, non dici, Deum quieuisse in die sabbati, quia secundum realem durationem, & conuersionem primi mobilis ille fuerit septimus dies post primum, qui Dominicus appellatus est: sed solum secundum metaphoricam numerationem, & accommodationem septimum appellatum esse, & consequenter inde in populo Dei talem diem sabbatum esse appellatum: non quia in simili die septimo verè Deus quieuerit, sed quia requies Dei per numerationem septimi diei declarata est. At enim, quis non videat, interpretationem hanc veritati, & sinceritati Scripturæ multum derogare, cum in re ipsa requies Dei non contigerit in septimo die, & consequenter nec septimus dies fuerit dies requietionis Dei, ac proinde nec sabbatum verè nominari, nec inde colligi possit, Deum in die Dominico mundum creasse.

Quintò argumentor ratione, quia si Moyses loquitur de die naturali solari, vel illi æquivalenti, & dicit factum esse mundum, prout nunc est, sex diebus, & in re non fuit, nisi in vno tantum factus, falsum dicit in proprietate sermonis, & nulla ratio sufficiens redditur talis metaphoræ: imò (quod grauius est) per nullam metaphoricam locutionem, quæ ratione subsistat, potest illius locutionis veritas saluari. Prima pars per se nota est, nam est ipsa assertio contrariæ sententiæ, ideo enim recurrit ab metaphoricis expositiones, quia non censet, veram esse historiam in proprietate sermonis. Secunda pars probatur, quia omnes rationes metaphoræ, quæ adducuntur, inanes sunt, & insufficientes, vt per talem metaphoram saluetur, vel supponatur veritas illius narrationis, vt in tertia parte rationis sumpsi. Quam probo, quia in primis, quod ait Procopius, Moysen vsum fuisse illo numerationis modo ad rudis populi instructionem, non sufficit ad veritatem sermonis explicandam, si verba non sunt factis conformia. Vnde vt illa ratio locum habeat: supponere debet, ita facta esse omnia sex diebus, sicut narrantur: alioqui narratio eiusmodi potius simplices, & fere omnes audientes deciperet, quam instrueret. Accedit quod si omnia facta essent simul in vno momento, vt

5.

Quartò.

6.

Eusebius mouetur.

7.

Probatum est.

is, oppr
m, et

non
est

2.

distinctè conciperentur, possent sigillatim explicari res factæ sine numeratione dierum primi, secundi, & tertii: nam hæc numeratio non lucem, sed potius summam obscuritatem, & difficultatem afferret, in concipiendo res simul factas per dierum successione. Et simili modo si res omnes sunt factæ intra vnum diem cum successione, tota varietas, & multitudo rerum factarum posset cum successione intra eundem diem sine fictione sex dierum cum eadem, vel maiori perspicuitate explicari.

8. *Convincitur expositio Caietani de sex gradibus rerum in n. 1.*
Deinde quod Caietanus addit, potuisse illam numerationem dierum fieri ad denotandum sex gradus rerum factarum, etiam est gratis excogitatum, & in rigore est falsum, quia opera, quæ sex diebus facta narrantur, non continent sex gradus rerum, qui sigillatim singulis diebus facti sint, maxime secundum ipsum Caietanum. Nam ipse supponit gradus spiritualium rerum, calorum, & elementorum in primo instanti creationis esse factos, & consequenter etiam lucem, ac proinde postea in illo die nihil esse additum, nisi motum localem primi mobilis, qui non potest dici nouus gradus rerum, sed accidens quoddam corporis celestis: ergo in illo die, si tempus illius inspiciamus, nullus rerum gradus factus est: in primo autem instanti extrinseco, non tantum vnus, sed plures gradus rerum facti narrantur. Ac subinde in secundo die, si per firmamentum æthereum cælum intelligimus, & illo die productio eius quoad substantiam refertur, non fit repetitio, vel numeratio propter aliquem nouum gradum rerum, qui sub cælo non esset comprehensus. Et idè de quarto die obijciemus. Præterquam quod res ipsas secundum se spectando, ex parte illarum nulla est ratio talis ordinis, vt quod inter firmamentum, & solem, ac stellas, maris congregatio, terræ manifestatio, & plantarum productio interponantur. Item quod gradus aquatiliū, & volatiliū non distinguantur tanquam duo gradus distinctis diebus narrandi, & gradus brutorum distincto die numeretur, cum non magis à volatilibus, quam hæc ab aquatilibus distinguantur. Et quod grauius est, vnus dies ascribitur brutis, & homini, cum multo magis in gradu distinguantur, vt supra etiam argumentabar. Ex ordine igitur, ac distinctione rerum factarum nulla ratio distinctionis dierum, aut veritatis narrationis eorum reddi potest, si reuera in se distincti non fuerunt.

9. *Euenitur C. ni defensio per sensum conditionatum in n. 2.*
Atque hinc euidenter eueritur veritatis defensio per sensum conditionatū à Cano excogitatū. Nam licet ille sensus aliquando locum habeat, quando vel materia ipsa, vel circumstantiæ locutionis illum admittunt, vt in exemplis, quæ Cano inducit, probabile est: at in præfenti nullo modo potest accommodari. Nam illa conditionalis, si mundus cum successione dierum fieret, intra sex dies & tali ordine fieret, falsa est, quia disparata, & non necessaria, potuisset enim fieri vel pluribus, vel paucioribus diebus, vel alio ordine pro arbitrio facientis, cum res ipsæ non magis hunc ordinem, vel numerum dierum, quam alium ex se possent, vt ostensum est, & per se notum videtur: in quo ergo fundari potest veritas huius conditionalis. Maxime cum conditionalis veritas aut connexionem aliquo modo necessariam inter antecedens, & consequens requirat, aut saltem certum euentum sub conditione futurum, quem oportet esse præuisum, vt vera sit locutio, quod in præfenti excogitare, aut fingere valde frivolum est. Vnde licet in prædictione prophetica aliquando habeat locum conditionalis assertio, historica narrationi nullo modo potest accommodari, quia conditio ipsa suspendit factum, & consequenter repugnat historici: ideòque nunquam in Scrip-

ra inuenietur absoluta assertio pro conditionata in historica narratione. Dicitur forte, quod & Cano indicasse fertur, narrationem illam non per se, sed quasi per comparationem ad alium operantem esse intelligendam, vt sensus sit, quod si alius à Deo illud opus fecisset, septem diebus ad illud perficiendum indignisset. Sed hoc non solum voluntarium, sed etiam vanum est, quia sicut Deus nullo tempore indigebat, ita quilibet alius à Deo in quocunque dierum numero illud opus perficere non potuisset, & licet fingatur in aliquo potuisse, frustra fingitur sex diebus potius, quam sex millibus ad id perficiendum indignuisse. Ac denique etiam illo modo non saluatur veritas locutionis: quia etiam in vulgari sermone licet interdum dicamus, aliquem vno die fecisse, quod alter vix septem diebus faceret, nunquā tamen verè dicemus, illum priorem septem diebus tale opus fecisse, si reuera in vno die illud consumauit: Scriptura autem non tantum dicit, Deum operatum esse, quod pro septem diebus sufficeret, sed simpliciter narrat, sex diebus operatum esse, & postea quiesuisse, vt allegatum est. Tandem hinc facile rejicitur altera ratio sumpta ex sanctificatione dici sabbati. Quæ quidem est optima, & in Scriptura fundata supposita historia veritate: nā reuera Deus per sex dies voluit mundum condere, & septimo vacare, vt homines intrueret tam moraliter, quam religiose ad vacandum Deo, eique septimum, & vltimum vniuersi cuiusque hebdomadæ diem Deo consecrandum. At vero ablato historici fundamento, valde frivola est causa illa ad reddendam metaphoricam rationem, tum quia vis rationis consistit in exemplo diuino, non in figura sermonis: exemplum autem nullum est, si res non est ita facta, sicut narratur, cum etiam quia illa ratio solum declarat finem quandam extrinsecum, propter quem ille idem dies sextus repetitur, senarius dierum simpliciter appellatus est, locutio autem non sumit veritatem à fine extrinseco, sed ex conformitate ad rem dictam, quæ per illam rationem non explicatur, nam locutio falsa non fit vera ex eo solum, quod ad bonum finem refertur.

Sexto contra Caietanum specialiter induci possunt omnia, quibus cap. 10. specialiter probatur. Primum, mixta non fuisse facta simul, & in eodem momento cum terra, & aqua, quia ex terra, & aqua facta sunt, vt Scriptura narrat, quoniam repugnat fieri ex aqua, & simul cum aqua, quia productio ex aqua supponit aquam, idemque est de productione ex terra, & de productione hominis ex limo terræ, vt ibi late diximus. Et ideo Concilium Lateran. expresse dixit, humanam creaturam post alias fuisse compositam. Vnde rectè dixit Theodor. lib. 5. diuin. decr. cap. de Materia, *Moysem aperuisse, quam ex iis, quæ mouerant, & quam ex iis, quæ erant, fabricatus est opifex, quod optimè prosequitur, & concludit, hominem fuisse partim ex his, quæ erant, quantum ad corpus, partim ex his, quæ non erant, quantum ad animam.* Isti autem varij modi fabricandi necessarii inter se requirunt successione. Quæ non minus efficaciter probatur ex eo quod terra aliquando fuit vacua, & inanis, id est, carens fructibus, & animalibus, & cooperta aquis, cum postea apparuerit. Neque enim rectè hæc exponuntur conditionaliter, aut quasi aptitudine, & quantum est ex se, quia hoc modo etiam nunc posset dici terra inanis & vacua, & cooperta aquis, vtique quantum est ex se, & conditione naturali, vel nisi Deus aliter illam ornasset, vel disposuisset: at illa locutio nunc absolute dicta falsa esset: ergo etiam in primo die, vel instanti, si iam erat in illo discooperta & floribus vestita. Et optima ratio est sepe tacta, quia Moyses non explicabat terræ naturam, vt diceret, quid de se haberet, sed narrabat historiam

nam & statum, in quo primum à Deo fuit condita, & in quo postea constituta est. Vnde obiter satis est vulgari interrogationi, cur Deus successiue fecerit, quæ potuit in momento simul producere, cuius rei varias rationes in cap. 10. in fine ex Patribus reddidimus. Quibus suppositis, nunc addimus, duo notari posse, quæ successiue necessario postulabant: vnum est tempus, & motus, id est, dies ipsi, seu motus locales cælorum, qui in illis sex primis diebus facti sunt, & intrinsecè successiue includunt: aliud est productio ex corpore facto ex nihilo: nam illa duo non potuerunt esse sine successiue discretæ (vt sic dicam) Vnde supposito, quod Deus propter rationes supra tactas voluit quædam facere ex nihilo, alia ex rebus iam factis ex nihilo, necessariò debuit cum aliqua successiue operari.

Tandem supposita successiue in horum operum productione, faciliè confutatur Cani sententia ad vnum diem coarctantis totam seriem rerum, & productionum in illis diebus factarum. Nam omnes difficultates, quæ in hac successiue explicanda occurrunt, non oriuntur ex paruitate, vel magnitudine temporis inter vnius, vel alterius operis executionem interpositi: sed in ordine tantum prioris, & posterioris, quomodo scilicet, potuerit prius esse cælum sine luce, & postea fieri illi addita lux, & postea firmamentum, quod etiam est cælum, & quomodo fuerit lux ante solem, vel cælum sine stellis, & similia, quæ non magis difficilia sunt, siue per diem, siue per horam prius, vel postea facta dicantur. Ergo si Canus admittit hanc successiue, & omnes difficultates deuorat, frustra intra vnum diem omnia concludit, nouas, & insuperabiles difficultates addendo, & planas Scripturæ, & historicas locutiones ad tropos, & inuolutos sensus verborum detorquendo. Dicitur fortasse, non videri verisimile, tantam temporis morâ inter singula opera interpositam fuisse, alioqui oporteret in singulis diebus factò vno opere, in reliquo diei tempore ab omni opere cessasse, & quasi otiosum fuisse Deum. Sed hæc cõiectura valde humana, & debilis est, tum quia esto demus, voluisse Deum integrum diem vni operi dicare, etiam si illud in puncto, aut breuissimo tempore perfecturus esset, & reliquo tempore illius diei à nouo opere vacare, quid absurdum, vel incommodum inde sequeretur, nunquid non est Deus suorum operum Dominus, vt ea potuerit, quo vellet modo facere? Certè vel propter hoc ipsum solum, nimirum vt se liberum in operando ostenderet, id facere potuisset, & omnes rationes, propter quas supra diximus fecisse Deum multa successiue, quæ simul facere potuisset, ad hoc etiam applicari possunt, vt propter easdè potuerit multis diebus facere opera, quæ vno die pericere potuisset, & in vno die, vna hora operari, & in alijs ab opere vacare. Deinde verò addimus, talia fuisse opera singulorum dierum, vt in singulis potuerit Deus totos dies integros operari, vt in singulorum operum explicacione monstrabimus.

Circa fundamentum contrariæ sententiæ solum superfluit explicanda verba illa c. 2. Gen. *Ista sunt generationes cæli, & terræ, quando creata sunt in die, quo factus Dominus cælum & terram, & omne virgultum agrum, quæ duas habent expositiones, vna est, vt intelligantur de primo die tantum, vt intellexerunt Caietan. & Cano, licet diuerso modo. Nam Caietan. intelligit illud solum ratione primi instantis illius diei, in quo creauit Deus cælum, & terram, Cano verò de toto tempore illius diei illum exponit, & vterque intellexit, per illa vltima verba, *Et omne virgultum agrum*, indicata esse omnia munda, & omnia opera sex dierum, & alter inde concludit, omnia esse simul facta in primo instanti illius diei.*

liis diei: alter verò omnia esse facta in illo die non simul, sed successiue. At verò Diuus Thomas 1. part. qu. 74. articulo secundo, ad 1. & quæst. 4. de Potent. articulo secundo, ad primum, posteriorum argumentorum, admittendo expositionem de primo die, neutrum illorum consequentium admittit, & ad illa vltima verba, *Et omne virgultum agrum*, responderi virgulta non esse facta in illo die in se, & in actu, sed in potentia terræ, cæli & aliorum elementorum, quomodo omnia facta sunt in primo instanti creationis. Et hoc putat esse à Moyse explicatum, cum addidit, *Et omne virgultum agrum antequam oriretur in terra, omni enim herbarum regionum priusquam germinaret*: non enim poterat germen, aut herba actu, & in se fieri, antequam esset: vt ergo denotetur, in illa die solum in potentia esse factum germen, addit, *antequam oriretur*. Quæ fuit expositio Augustini lib. 5. Gen. ad liter. cap. 4. & lib. 6. à principio, & Gregorij dicto libro 32. Moral. cap. 10.

Hæc expositio sano modo intellecta veram continet doctrinam, quia omnia multa sunt in elementis in potentia saltem vt in causa materiali, quomodo dixit Gregor. *quod creatura omnis simul per substantiam existit, quantum non simul per speciem processit*, quantum non omnia sint prius facta in semine tantumquam in proxima efficiente causa, vt circa opera tertij, quinti, & sexti diei explicabo. Et ex hac parte dicta expositio satisfacere posset argumento, quia ex verbis sic expositis nullo modo opinio Caietani, aut Cani confirmatur. Imò etiam non videtur posse cum doctrina Augustini consistere, quia ipse in alijs locis supra citatis docet, omnia opera sex dierum simul in vno die successiue non habente fuisse facta: ergo etiam multa facta tertio, quinto, & sexto die, prout in illis facta narrantur, facta sunt primo die, & simul: at verò non narrantur facta in illis diebus in potentia, vt per se notum est: ergo non consonat illa expositio cum priori doctrina Augustini. Et ideo dixi supra, videri Augustinum variè de multorum creatione fuisse loquutum. Tandem addo, illam expositionem non esse literalem: nam re vera in illis verbis capitis secundi recapitulat Moyses omnia quæ narrauerat in primo capite, vt patet ex illis verbis, *Ista sunt generationes cæli, & terræ*: nam pronomen *ista* omnes productiones prius narratas designat, vt clarius explicaret, sub cælo, & terra comprehendere cætera, addidit, *Et omne virgultum agrum*, sub vno specifico opera alia insinuans.

Non ergo illud addidit propter solum esse in potentia, tum quia hoc modo superflue adderetur: tum etiam quia non proprie dicitur fieri, aut creari in sua specie, quando solum in potentia fit. Neque subiuncta verba, *antequam oriretur in terra, vel priusquam germinaret*, idem significant, quod priusquam in se, & actu fierent, aut existerent, sed priusquam ordinario, & connaturali modo à terra, & ex terra fierent. Nam herba quæ primitus facta est, non ex præcedenti semine, vel dispositione terræ, & actione cæli orta est, qui est proprius modus naturalis germinandi, aut oriendi ex terra: sed facta est immediatè à Deo vt auctore naturæ, sicut primus etiam homo factus est sine semine. Qui modus productionis est quasi medius inter rigorosam creationem, & generationem, & ideo nunc creatio, nunc generatio dicitur. Ad explicandum ergo, in illo die fuisse germen, & herbam factam isto modo singulari, & primordiali, & non per propriam generationem, verba illa addita sunt. Quod euidenter alia statim subiuncta declarant. Non enim pluerat Dominus Deus super terram, & homo non erat qui operaretur terram: nam quia per has causas solet terra ordinario modo herbam proferre, & illa causæ nondum tunc præcesserant, id est, eo per

D. Thomas dictam expositionem admittit, non tamen quod ex caintulerunt Caietan. aut Canus.

13. Indiciu de illa expositione.

14. Non placet quod ex D. Thomas allatum est in nam. 12. de productione virgultorum in potentia.

is, oppr
m, et
Tom
lib
part
2

eo per illam causarum naturalium carentiam optimè declaratum est, modum illum germinandi ex peculiari efficacia auctoris nature, non ex ordinarijs naturalibus causis fuisse.

15. Secunda ergo & communis expositio est, in illa recapitulatione capitis secundi particulam, in die, qua creauit Deus, non designare vnum certum diem, sed indefinitè sumi pro quocunque die, in quo aliquod ex illis operibus factum sit: siue ille dies fuerit idem siue diuersus, siue vnus, siue plures. Frequens enim est in Scriptura sacra, vt singulare pro plurali ponatur: & in modo loquendi satis vñtato res diuersis temporibus factæ breuitatis causa solent sub vna singulari voce temporali comprehendì: vt si quis dicat, die natiuitatis Christi, Virginis, aut Ioannis Baptiste sit hoc vel illud, nō significat, in vno, & eodem die id fieri, sed subintelligitur virtualis repetitio, in die natalis Christi, in die natiuitatis Virginis, &c. Sic ergo subintelligi potest in dictis verbis. Adde tamen, vñtatum esse in Scriptura, vt dies pro indefinito tempore ponatur, vt Ioan. 8. Abraham exultauit, vt videret diem meum id est, tempus mei aduentus. Et Isa. 49. & 2. Cor. 6. Tempore accepto exaudiuit te, & in die salutis audiuere. Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis, Deuter. 32. Iuxta est dies perditionis, & adesse festinant tempora. Ita ergo accipi debet, vel potest in citato loco, vt Beda, & alij voluerunt.

16. Neque obstat, si quis obijciat, inconueniens esse, in voce illa dies æquiuocationem, aut metaphoram admittere, præsertim in tam breui contextu. Nam respondemus, nullam esse metaphoram, nec æquiuocationem propriam, sed varium vñum vocis intra propriam significationem eius, qui vñtatisimus est. Nam dies descriptio non est vox singularis ad vnum diem tantum significandum determinata: sed est vox communis & indifferens, quæ aliter sumitur, quando cum aliqua determinatione ponitur, vt dies vnus, dies primus, secundus, aut septimus: aliter verò quando absolute &

indefinitè ponitur, & tunc ex circumstantijs, & materia sermonis potest nunc ad singularem diem, nunc ad indefinitum tempus, vel diem, vel etiam ad plures dies cum aliqua accommodata partitione significandos determinari. Et ita in toto cap. & 2. Genes. vbi sumitur pro singulari die, cum aliqua determinatione ponitur indefinitè quocunque diem, & plures significat, vt cum dicitur in cap. 1. Appellauitque lucem diem, & infra, Fiant luminaria, & diuidant diem, ac noctem, & iterum: Pospice Deus luminare in ius, vt præstet diem, &c. In quibus omnibus locis pro quocunque die indifferenter vox illa sumitur, quia proprietates ibi indicata in omnibus inueniuntur. Sic ergo in cap. 2. prius est sermo de singulari die cum additione septimi diei. Postea verò cum generatim sit sermo de operibus illorum dierum, indefinitè dicitur: In die quo fecit Deus, &c. vt indicetur sermonem esse indefinitum de tempore illorum quo factus, & formatus est mundus, vel de quocunque illorum dierum, in quibus Deus operatus est ante septimum diem. Nec mirum est, quod Moyses, cum summam operum recapitulet, dies etiam, in quibus facta sunt, vno etiam diei nomine comprehendat. Adde tandem duplicem aliam significationem nomine diei in dicto cap. 1. Genes. indicari, scilicet, artificialis, in quibus ab ortu Solis vsque ad eius occasum durat, & naturalis, qui integra reuolutione Solis constituitur. Prior enim significatio indicatur in illis verbis: Appellauitque lucem diem, & ibi, Vt diuidant diem, ac noctem, & ibi, Luminare maius, vt præstet diem. Altera verò ibi, Factumque est vñsper, & mane dus vnus. Nam quia tempus lucis & præsentie Solis est pars præcipua integri diei naturalis, ideo integer cursus Solis à præcipua parte dies appellatus est, vel certe quia Sol vbicumque adest, diem facit, & nox quæ per accidens ex absentia eius sequitur. Et vtique significatio propria est, licet ex circumstantia literæ sit determinanda: sic ergo de vñu eiusdem vocis in alijs significationibus censendum est.

E L E N C H V S

CAPITV M LIBRI SECVNDI

- Cap. I. **A**N lux primo die creata spiritualis, vel sensibilis fuerit.
 II. *Quæ fuerit sensibilis lux primo die creata.*
 III. *Duo dubia de loco, & tempore, in quibus prima lux incepit, expeditur.*
 IV. *Quæ fuerit aquarum diuisio secundo die facta.*
 V. *Quòdnam corpus fuerit firmamentum secundo die factum, & quomodo ad diuidendas aquas ab aquis firmatum, seu positum sit.*
 VI. *Quomodo tertio die aquæ in locum vnum congregatæ fuerint, & apparuerit terra.*
 VII. *Quomodo herba virens, & cetera vegetabilia hoc die fuerint producta.*
 VIII. *Quomodo sol, & luna ceteriq; planeta, & stelle quarto die productæ fuerint.*
 IX. *Quomodo per solos motus proprios calorum sufficienter explicentur omnia quæ hoc die facta narrantur.*
 X. *De brutorum creatione, quinto & sexto die facta.*
 XI. *Quomodo Deus opus suum die septimo complerit, & ab illo cessauerit, eundemque diem benedixerit.*